

Sprawa C-283/21

Streszczenie wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym zgodnie z art. 98 § 1 regulaminu postępowania przed Trybunałem Sprawiedliwości

Data wpływu:

4 maja 2021 r.

Oznaczenie sądu odsyłającego:

Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen (Niemcy)

Data wydania postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym:

23 kwietnia 2021 r.

Powódka i wnosząca środek odwoławczy:

VA

Pozwana:

Deutsche Rentenversicherung Bund

Przedmiot postępowania głównego

Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego – Przepisy dotyczące emerytur i rent – Rozporządzenie (WE) nr 987/2009 – Artykuł 44 ust. 2 - Uwzględnienie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka – Wymóg – Wykonywanie pracy najemnej lub pracy na własny rachunek

Przedmiot i podstawa prawna wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

Wykładnia prawa Unii, art. 267 TFUE

Pytania prejudycjalne

- 1) Czy należy przyjąć, że ustawodawstwo niderlandzkie – jako ustawodawstwo państwa właściwego na podstawie tytułu II rozporządzenia podstawowego [tj. rozporządzenia (WE) nr 883/2004] – uwzględnia okresy przeznaczone na

wychowywanie dziecka w rozumieniu art. 44 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 987/2009 w ten sposób, że okresy przeznaczone na wychowywanie dziecka w Niderlandach powodują powstanie prawa do świadczeń emerytalno-rentowych po prostu jako okresy zamieszkiwania?

W przypadku odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze:

- 2) Czy [art.] 44 ust. 2 rozporządzenia (WE) nr 987/2009 – w rozumieniu rozwiniętym w wyrokach Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej z dnia 23 listopada 2000 r., [Elsen,] C-135/99, [EU:C:2000:647,] i z dnia 19 lipca 2012 r., [Reichel-Albert,] C-522/10, [EU:C:2012:475,] – należy rozszerzająco interpretować w ten sposób, że właściwe państwo członkowskie musi uwzględnić okres przeznaczony na wychowywanie dziecka także wtedy, gdy osoba wychowująca dzieci posiada wprawdzie okresy uprawniające do świadczeń emerytalno-rentowych z tytułu edukacji lub pracy najemnej przed i po wychowywaniu dzieci wyłącznie w systemie tego państwa, jednakże bezpośrednio przed ani po okresie wychowywania dzieci nie uiszczala składek do tego systemu?

Właściwe przepisy prawa Unii

Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE), art. 21 ust. 1

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, art. 5 i 11

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, art. 44

Właściwe przepisy prawa krajowego

Sozialgesetzbuch (kodeks socjalny), księga szósta (VI), zwany dalej „SGB VI”, § 56 ust. 1, 3 i 5, § 57 i § 249

Zwięzły opis stanu faktycznego i przebiegu postępowania

- 1 Powódka, obywatelka niemiecka urodzona w 1958 r. w Akwizgranie w Niemczech, mieszkała w latach 1975–2010 w Vaals, położonej na terytorium Niderlandów miejscowości na przedmieściach Akwizgranu. Uczęszczała do szkoły w Akwizgranie, odbyła tam wstępną praktykę, która była wymogiem wstępnym przyjęcia do tamtejszej Fachschule für Sozialpädagogik (szkoły zawodowej pedagogiki socjalnej), i uzyskała uznawane państwowo wykształcenie w zawodzie wychowawczyni przedszkolnej. Od dnia 1 sierpnia 1978 r. powódka rozpoczęła roczną praktykę zawodową w przedszkolu (rok, po upływie którego

następuje uznanie kwalifikacji). Zwykle tę roczną praktykę odbywa się w ramach pracy najemnej podlegającej obowiązkowemu ubezpieczeniu. Z uwagi na brak wystarczającej liczby miejsc praktycznej nauki zawodu, powódka odbyła jednak praktykę zawodową nieodpłatnie, a tym samym nie podlegała ubezpieczeniu emerytalno-rentowemu. Po pomyślnym zakończeniu praktycznej nauki zawodu w uznawanym państwowo zawodzie wychowawczyni przedszkolnej powódka uzyskała w latach 1979/80 dyplom ukończenia wyższej szkoły zawodowej (tzw. Fachhochschulreife, inaczej Fachabitur). Następnie powódka nie wykonywała w wyuczonym zawodzie pracy najemnej, która podlegałaby obowiązkowemu ubezpieczeniu: ze względu na jej miejsce zamieszkania w Niderlandach, organy ds. zatrudnienia w Niemczech nie mogły pośredniczyć w znalezieniu dla niej żadnego miejsca pracy. W Niderlandach powódka nie mogła pracować jako wychowawczyni przedszkolna ze względu na swoje niemieckie wykształcenie.

- 2 Powódka i jej mąż, dopozwany, mają dwoje dzieci, które wspólnie wychowywali w Vaals. Z uwagi na pracę najemną wykonywaną przez męża powódki, przeważający udział w wychowywaniu dzieci przypadł powódce. Każde z dzieci uczęszczało stale do szkoły w Akwizgranie, w szczególności w latach 1986–1999. Od września 1993 r. do sierpnia 1995 r. powódka prowadziła na własny rachunek butik dziecięcy w Akwizgranie. Z tytułu tej działalności nie odprowadzała składek do niemieckiego systemu ubezpieczeń emerytalno-rentowych. Od kwietnia 1999 r. do października 2012 r. powódka wykonywała w Niemczech pracę najemną w niewielkim wymiarze, niepodlegającą obowiązkowemu ubezpieczeniu. W dniu 1 lutego 2010 r. powódka przeprowadziła się z Vaals do Akwizgranu. Od października 2012 r. powódka wykonywała pracę najemną w Niemczech i podlegała obowiązkowemu ubezpieczeniu. Powódka nigdy nie była aktywna zawodowo w Niderlandach. Zarówno przed, jak i po urodzeniu dzieci mąż powódki był stale zatrudniony w Niemczech i podlegał obowiązkowemu ubezpieczeniu.
- 3 Wyłącznie na podstawie okresów zamieszkania w Niderlandach od dnia 13 lutego 1975 r. (ukończenie siedemnastego roku życia) do dnia 1 lutego 2010 r. wyłącznie powódka nabyła zgodnie z prawem niderlandzkim prawo do niderlandzkiej podstawowej emerytury, zwanej dalej „AOW”, jako państwowego świadczenia emerytalnego.
- 4 Na wniosek powódki pozwana jako właściwa niemiecka instytucja ubezpieczenia emerytalno-rentowego ustaliła ze skutkiem wiążącym daty zawarte w historii ubezpieczenia powódki do dnia 31 grudnia 2007 r. (decyzja wstępnie ustalająca uprawnienia emerytalno-rentowe – niem. „Vormerkung”). Pozwana nie uwzględniła okresu od dnia 15 listopada 1986 r. do dnia 31 marca 1999 r. jako okresu przeznaczonego na wychowywanie dziecka, ewentualnie jako okresu uwzględnianego w przypadku wychowywania dziecka, ponieważ powódka wychowywała swoje dzieci w tym okresie w innym państwie członkowskim Unii, a mianowicie w Niderlandach, i w momencie rozpoczęcia wychowywania nie wykonywała w Niemczech żadnej pracy najemnej lub pracy na własny rachunek. Pozwana uznała okres od dnia 1 kwietnia 1999 r. do dnia 1 czerwca 1999 r. jako

okres uwzględniany w przypadku wychowywania dziecka w odniesieniu do córki, ponieważ w tym czasie powódka wykonywała w Niemczech pracę najemną w niewielkim wymiarze (decyzja z dnia 1 września 2014 r.; decyzja w przedmiocie sprzeciwu z dnia 12 sierpnia 2015 r.).

- 5 Sozialgericht Aachen (sąd ds. socjalnych w Akwizgranie) oddalił skargę skierowaną na nieuwzględnienie w decyzji wstępnie ustalającej uprawnień emerytalno-rentowe okresu od dnia 15 listopada 1986 r. do dnia 31 marca 1999 r. jako okresu przeznaczonego na wychowywanie dziecka, ewentualnie okresu uwzględnianego w przypadku wychowywania dziecka: okres przeznaczony na wychowywanie dziecka spędzony w Niderlandach nie mógł zostać uznany zgodnie z prawem niemieckim. Nie było możliwe równe potraktowanie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka poprzez zastosowanie art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009, ponieważ w dniach narodzin swoich dzieci, ewentualnie bezpośrednio przedtem, powódka nie wykonywała w Niemczech, ewentualnie zgodnie z prawem niemieckim, żadnej pracy najemnej ani pracy na własny rachunek i nie uiszczała żadnych składek do niemieckiego ustawowego systemu ubezpieczenia emerytalno-rentowego z tytułu wykonywania pracy najemnej lub pracy na własny rachunek. Wręcz przeciwnie, zaliczenie okresów (zamieszkania) w niderlandzkim systemie ubezpieczeń emerytalno-rentowych wskazuje na ścisły związek powódki z niderlandzkim systemem zabezpieczenia społecznego. Nie występuje też żadna luka w zabezpieczeniu. Podwójne uwzględnianie okresów mających znaczenie w świetle prawa emerytalno-rentowego nie jest istotą i celem zorientowanego na koordynację europejskiego prawa zabezpieczenia społecznego (wyrok z dnia 27 października 2016 r.).
- 6 W ramach środka odwoławczego powódka zarzuciła, że wprawdzie mieszkała w Niderlandach, jednakże jej życie – w tym wychowanie i opieka nad dziećmi – było zorientowane na Niemcy jako centrum jej interesów życiowych. Została ona zatem arbitralnie pokrzywdzona w porównaniu z matką, która również wychowywała swoje dzieci w innym państwie, blisko granicy, ale która wykonywała w Republice Federalnej Niemiec przez co najmniej miesiąc przed lub w trakcie wychowywania dzieci pracę najemną podlegającą ubezpieczeniu społecznemu, lub która pozostawała w związku małżeńskim z mężem, który w okresie przeznaczonym na wychowywanie dziecka wykonywał w innym państwie niż państwo zamieszkania pracę najemną podlegającą ubezpieczeniu w Niemczech. Brak jest merytorycznego uzasadnienia dla zróżnicowania w zależności od tego, czy między rodzicem wychowującym dziecko a systemem emerytalno-rentowym Republiki Federalnej Niemiec istnieje wystarczający związek z uwagi na jego własne działania, czy też z uwagi na podlegającą obowiązkowemu ubezpieczeniu społecznemu pracę najemną małżonka w Niemczech. Nie ma miejsca podwójne uwzględnienie [okresów ubezpieczenia], ponieważ emerytura wypłacana przez Niderlandy w odniesieniu do okresów, w których istnieją analogiczne uprawnienia emerytalno-rentowe w Niemczech, podlega zaliczeniu.

- 7 W toku postępowania apelacyjnego pozwana przyznała powódce świadczenie emerytalno-rentowe z tytułu całkowitej utraty zdolności do pracy zarobkowej od dnia 1 marca 2018 r. w wysokości 109,14 EUR miesięcznie (decyzja z dnia 18 lutego 2019 r.). W razie uwzględnienia dotychczas nieuwzględnionych i spornych w niniejszej sprawie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka i okresów uwzględnianych w przypadku wychowywania dziecka, powódka otrzymywałaby to świadczenie w wysokości 349,02 EUR miesięcznie.
- 8 W informacji o świadczeniach z dnia 20 sierpnia 2019 r. niderlandzki Sociale Verzekeringsbank (SVB) wskazał, że na podstawie okresów zamieszkania powódka zgromadziła świadczenie AOW w wysokości 70%. W przypadku uwzględnienia okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka w ramach niemieckiego ustawowego ubezpieczenia emerytalno-rentowego, niderlandzkie świadczenie emerytalne zostałyby zmniejszone o 10%.

Zwięzłe wskazanie podstaw wystąpienia z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 9 Zgodnie z prawem niemieckim nie przysługuje roszczenie o wyższe świadczenie emerytalno-rentowe z tytułu zmniejszonej zdolności do pracy zarobkowej od dnia 1 marca 2018 r. z powodu uwzględnienia okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka i okresów uwzględnianych w przypadku wychowywania dziecka zgodnie z §§ 56, 57 SGB VI. Na gruncie samego prawa krajowego nie można podważyć zasadności niezaliczenia przez pozwaną w decyzji z dnia 18 lutego 2019 r. spornych w niniejszej sprawie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka przy ustalaniu wysokości świadczenia emerytalno-rentowego. Wprawdzie powódka spełnia wymogi zaliczenia [okresów] zgodnie z § 56 ust. 1 zdanie drugie pkt 1 i 3 SGB VI, ponieważ to jej przypisać należy okres wychowywania dzieci i nie jest ona wykluczona z zaliczenia, jednakże zaliczenia nie można dokonać (już i wyłącznie) z tej przyczyny, że wychowywanie dzieci ani nie miało miejsca na terytorium Republiki Federalnej Niemiec, ani nie jest zrównane z takim wychowywaniem dziecka na terytorium Niemiec (§ 56 ust. 1 zdanie drugie pkt 2 w związku z § 56 ust. 3 SGB VI).
- 10 Zaliczenie zgodnie z § 56 ust. 3 zdanie pierwsze SGB VI nie jest dopuszczalne, ponieważ wychowywanie obydwójga dzieci powódki nie miało miejsca w Niemczech. Nie wchodzi w rachubę również zaliczenie zgodnie z § 56 ust. 3 zdanie drugie SGB VI, ponieważ aby było to możliwe rodzic wychowujący dziecko musiałby zwykle przebywać z dzieckiem zagranicą i w okresie wychowywania dziecka lub bezpośrednio przed urodzeniem dziecka musiałby mieć okresy obowiązkowego uiszczania składek w Niemczech z tytułu wykonywanej zagranicą pracy najemnej lub pracy na własny rachunek. W niniejszej sprawie tak nie jest. Nie jest możliwe również zaliczenie zgodnie z § 56 ust. 3 zdanie trzecie SGB VI. Zastosowanie tego przepisu wymagałoby, aby mąż powódki w czasie ich wspólnego pobytu zagranicą posiadał obowiązkowe

okresy składkowe w niemieckim ubezpieczeniu emerytalno-rentowym z tytułu pracy wykonywanej zagranicą. Taka sytuacja nie ma miejsca.

- 11 Z uwagi na to, że okres przeznaczony na wychowywanie dziecka zgodnie z § 56 SGB VI nie podlega zaliczeniu, to odpada również możliwość zaliczenia okresu uwzględnianego w przypadku wychowywania dziecka w rozumieniu § 57 SGB VI. W zakresie, w jakim powódka wykonywała w Niemczech pracę na własny rachunek w większym niż niewielki wymiar w okresie od września 1993 r. do sierpnia 1995 r., nie ma ona roszczenia o uznanie okresów uwzględnianych w przypadku wychowywania dziecka, ponieważ nie były z tego tytułu opłacane żadne obowiązkowe składki (§ 57 zdanie drugie SGB VI).
- 12 Wynik sprawy zależy od tego, czy uznanie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka i okresów uwzględnianych w przypadku wychowywania dziecka przez powódkę może znajdować podstawę w rozszerzającej wykładni art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 w świetle dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej dotyczącego (niemieckich) okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka.
- 13 W niniejszej sprawie zastosowanie znajduje art. 44 rozporządzenia nr 987/2009, ponieważ zawiera on szczególne uregulowanie dotyczące równego traktowania stanów faktycznych w przypadku wychowywania dzieci zagranicą. Ze względu na to, że do powódki, która w spornym okresie zamieszkiwała wraz ze swoimi dziećmi w Niderlandach, nie znajduje zastosowania art. 11 ust. 3 lit. a)-d) rozporządzenia nr 883/2004, to Niderlandy są „właściwym państwem członkowskim” w rozumieniu art. 11 ust. 3 lit. e) tego rozporządzenia. Jeżeli Niderlandy nie uwzględniają okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka, to właściwa jest Republika Federalna Niemiec. W związku z tym (w pierwszej kolejności) znaczenie dla rozstrzygnięcia ma to, czy ustawodawstwo niderlandzkie „nie uwzględnia” okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka w rozumieniu tego przepisu.
- 14 Zgodnie z art. 44 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009 „okres przeznaczony na wychowywanie dziecka” odnosi się do każdego okresu, który zostaje zaliczony zgodnie z ustawodawstwem państwa członkowskiego dotyczącym emerytur i rent lub który powoduje wypłacanie dodatku do świadczenia emerytalno-rentowego wyraźnie z tego powodu, że dana osoba wychowywała dziecko, niezależnie od metody wyliczenia tych okresów ani od tego, czy są one zaliczane na bieżąco w trakcie wychowywania dziecka, czy też z mocą wsteczną. W związku z tym musi mieć miejsce wyraźne zaliczenie lub dodatek do świadczenia emerytalno-rentowego właśnie z powodu wychowywania dziecka jako faktu relewantnego na gruncie prawa emerytalno-rentowego, tj. musi istnieć związek z określonymi okresami wychowywania dziecka. Konieczne jest, aby okresy sprawowania opieki nad dzieckiem były zaliczane jako takie lub aby (wyższe) roszczenia o świadczenia były przewidziane wyłącznie w tytułu sprawowania opieki nad dzieckiem. Nie chodzi o konkretne ustalenie, czy okresy przeznaczone na wychowanie dziecka będą skutecznie zaliczone; istotne jest wyłącznie, aby

ustawodawstwo państwa członkowskiego przewidywało co do zasady uwzględnianie okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka przy ustalaniu prawa do emerytury (tak również rzecznik generalny Jääskinen w opinii przedstawionej w dniu 1 marca 2012 r., Reichel-Albert, C-522/10, EU:C:2012:114, pkt 67).

- 15 W niderlandzkim systemie emerytalno-rentowym okresy przeznaczone na wychowywanie dziecka nie są ani jako takie wyraźnie zaliczane, ani też nie stanowią podstawy do jakiegokolwiek dodatku ani inaczej nie wpływają na prawo do świadczenia w rozumieniu art. 44 ust. 1 rozporządzenia nr 987/2009. Niderlandzkie państwowe świadczenie emerytalno-rentowe AOW (Algemene Ouderdomswet) zależy przy tym wyłącznie od okresów zamieszkania lub zatrudnienia w Niderlandach. Każdy mieszkaniec gromadzi 2% pełnego świadczenia emerytalno-rentowego AOW za każdy rok, w którym mieszka lub pracuje w Niderlandach. Osoby, które były ubezpieczone w ramach AOW przez 50 lat, są uprawnione do otrzymania pełnego świadczenia emerytalno-rentowego AOW. Powódka mieszkała w Niderlandach przez prawie 35 lat, stąd ma ona prawo do świadczenia emerytalno-rentowego AOW w wysokości około 70%. Każda osoba, która ukończyła wymagane okresy zamieszkania lub pracy w Niderlandach i osiągnęła ustawowy wiek emerytalny, ma roszczenie o świadczenie emerytalno-rentowe AOW. Z uwagi na to, że państwowe świadczenie emerytalno-rentowe wiąże się wyłącznie z okresami zamieszkania lub pracy w Niderlandach i okolicznością relewantną dla uzyskania prawa do świadczenia emerytalno-rentowego nie jest wychowywanie dzieci, Sąd odsyłający uważa, że niderlandzki system emerytalno-rentowy „nie uwzględnia” okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka w rozumieniu art. 44 ust. 1 i 2 rozporządzenia nr 987/2009.
- 16 W przypadku udzielenia przez Trybunał Sprawiedliwości odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze, przyjęć należy właściwość Republiki Federalnej Niemiec jako państwa członkowskiego, którego ustawodawstwo znajduje zastosowanie do osoby zainteresowanej na podstawie tytułu II rozporządzenia nr 883/2004 (art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009). W przypadku powódki zastosowanie art. 44 ust. 2 nie jest wyłączone zgodnie z ust. 3, ponieważ powódka nie wykonywała w Niderlandach pracy najemnej ani pracy na własny rachunek.
- 17 Hipoteza art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 w swoim literalnym brzmieniu nie jest spełniona. Zgodnie z tym przepisem konieczne byłoby, aby powódka w momencie, od którego rozpoczęło się uwzględnianie okresu przeznaczonego na wychowywanie danego dziecka na podstawie przepisów niemieckich (tj. w momencie narodzin dwójki jej dzieci), wykonywała pracę najemną lub pracę na własny rachunek. Taka sytuacja nie ma miejsca w niniejszej sprawie. Natomiast zdaniem sądu odsyłającego należy poważnie rozważyć, czy zgodnie z dotychczasowym orzecznictwem Trybunał Sprawiedliwości SUE przepis art. 44 ust. 2 rozporządzenia nr 987/2009 nie powinien znajdować zastosowania w sposób rozszerzający, ponad swoje literalne brzmienie, do przypadków, w których osoby ubezpieczone wprawdzie nie wykonywały odpłatnie pracy

najmniej ani pracy na własny rachunek przed urodzeniem dzieci, jednakże przed urodzeniem dzieci wykonywały nieodpłatną pracę najemną niepodlegającą ubezpieczeniu oraz po urodzeniu dzieci wykonywały niepodlegającą ubezpieczeniu pracę na własny rachunek. Należy rozstrzygnąć, czy również te okoliczności faktyczne są wystarczające do tego, by przyjąć istnienie wystarczającego związku między okresami przeznaczonymi na wychowywanie dzieci a okresami ubezpieczenia w niemieckim systemie emerytalno-rentowym w rozumieniu dotychczasowego orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości.

- 18 W ocenie sądu odsyłającego taka rozszerzająca wykładnia jest uzasadniona w świetle art. 21 TFUE, biorąc pod uwagę dotychczasowe orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości (wyrok Trybunału E z dnia 19 lipca 2012 r., Reichel-Alber, C-522/10, EU:C:2012:475, pkt 35 i 45).
- 19 Jeżeli porówna się sprawy dotychczas rozstrzygnięte przez Trybunał Sprawiedliwości z niniejszą sprawą, to jako istotną różnicę należy wskazać, że powódka przed przeniesieniem miejsca zamieszkania zagranicę, a w szczególności przed urodzeniem dzieci, w ogóle nie wykonywała pracy podlegającej obowiązkowemu ubezpieczeniu w Republice Federalnej Niemiec, a ma tam jedynie przypadające na czas przed urodzeniem dzieci okresy nauki zawodu, które podlegają uwzględnieniu zgodnie z prawem emerytalno-rentowym (tzw. okresy zaliczenia), i po urodzeniu dzieci początkowo przez wiele lat nie była w ogóle aktywna zawodowo. Niemniej istnieją pewne podstawy do przyjęcia, że również w niniejszej sprawie istnieje wystarczający związek między okresami przeznaczonym na wychowywanie dzieci a okresami ubezpieczenia.
- 20 Za takim związkiem przemawia fakt, że cała historia pracy zawodowej powódki powiązana jest wyłącznie z Republiką Federalną Niemiec: Powódka uczęszczała do szkoły wyłącznie w Niemczech i ukończyła tam z powodzeniem praktyczną naukę w zawodzie uznawanej państwowo wychowawczyni przedszkolnej. W jej historii ubezpieczenia zostały odnotowane również odpowiednie okresy zaliczenia z tytułu kształcenia w wyższej szkole zawodowej. Roczna praktyka zawodowa celem uznania kwalifikacji, którą powódka odbyła w latach 1978–1979, powinna była co do zasady zostać zrealizowana odpłatnie i w związku z tym powódka powinna była podlegać obowiązkowemu ubezpieczeniu. Praktyka została zrealizowana (przypadkowo) bezpłatnie, a tym samym bez ubezpieczenia, tylko dlatego, że w tamtym czasie w miejscu odbywania praktyki było więcej kandydatów niż zaplanowanych miejsc dla przyszłych wychowawczyń i wychowawców przedszkolnych. Powódka nie znalazła zatrudnienia w Niderlandach, ponieważ nie była w stanie wykazać wymaganego tam wykształcenia. W Niemczech podjęcie pracy nie powiodło się dlatego, że w celu skorzystania z usług pośrednictwa pracy powódka została skierowana do swojego kraju zamieszkania (Niderlandów). Również dalsze życie powódki było zorientowane w przeważającej mierze na system prawny, gospodarczy i społeczny Niemiec: jej dzieci uczęszczały do szkoły w Niemczech, tak więc z konieczności część ich wychowania miała miejsce również w Niemczech. Przed i po urodzeniu wspólnych dzieci mąż powódki wykonywał pracę najemną podlegającą

obowiązkowemu ubezpieczeniu wyłącznie w Niemczech. Sama powódka w żadnym momencie nie wykonywała w Niderlandach pracy najemnej podlegającej obowiązkowemu ubezpieczeniu ani nie wykonywała tam pracy na własny rachunek. Natomiast od września 1993 r. do sierpnia 1995 r. powódka wykonywała w Niemczech pracę na własny rachunek, która nie podlegała ubezpieczeniu. Od kwietnia 1999 r. do października 2012 r. powódka wykonywała pracę w niewielkim wymiarze, która nie podlegała obowiązkowemu ubezpieczeniu, zaś od października 2012 r. wykonywała pracę najemną w Niemczech. Nie uszło uwadze sądu odsyłającego, że – inaczej niż w wyżej wymienionych sprawach rozstrzyganych wcześniej przez Trybunał Sprawiedliwości – powódka nie przeniosła jedynie czasowo swojego miejsca zamieszkania do innego państwa członkowskiego, ale mieszkała tam na stałe. Sąd odsyłający nie uważa jednak tej różnicy za relewantną. Znaczenie ma raczej, że historia aktywności zawodowej powódki wskazuje na to, że została ona włączona jedynie do życia zawodowego i zarobkowego w Republice Federalnej Niemiec. Jeżeli okresy przeznaczone na wychowanie dziecka lub okresy uwzględniane w przypadku wychowywania dziecka miałyby nie zostać uwzględnione tylko dlatego, że powódka zamieszkała na terytorium państwa niderlandzkiego kilkaset metrów za granicą miasta Akwizgran, ewentualnie niemiecką granicą państwową, to zdaniem sądu rozpoznającej sprawę nie byłoby to pogodzenia ze swobodą przemieszczania się obywateli Unii zagwarantowaną w art. 21 TFUE.

- 21 Zdaniem sądu odsyłającego wiele przemawia za tym, żeby roczna praktyka celem uznania kwalifikacji zrealizowana przez powódkę przed urodzeniem dzieci jedynie przypadkowo nieodpłatnie – a przez to bez podlegania obowiązkowemu ubezpieczeniu – oraz mająca miejsce po urodzeniu dzieci praca na własny rachunek, która nie podlegała ubezpieczeniu, ewentualnie uwzględniona przez pozwaną, wykonywana od 1999 r. w niewielkim wymiarze praca najemna, która nie podlegała ubezpieczeniu, wystarczyły dla przyjęcia, że istnieje wystarczający związek powódki z niemieckim systemem ubezpieczenia emerytalno-rentowego. Nie ma tu miejsca podwójne uwzględnienie równoległych okresów zamieszkania w Niderlandach i okresów przeznaczonych na wychowywanie dziecka w Niemczech (zob. w tym kontekście również motyw 12 rozporządzenia nr 883/2004, zgodnie z którym należy unikać kumulacji świadczeń tego samego rodzaju za ten sam okres). Jeżeli bowiem uwzględnione zostaną okresy przeznaczone na wychowywanie dziecka zgodnie z niemieckim prawem emerytalno-rentowym, to emerytura powódki w Niderlandach zostanie odpowiednio zmniejszona.